

Obres al convent de Sant Agustí Vell de Barcelona, segles XVI-XVII

Marià Carbonell i Buades

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament d'Art

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

RESUM

Crònica de les obres efectuades al convent de Sant Agustí Vell de Barcelona, destruït després de la Guerra de Successió a causa de la construcció de la Ciutadella. En aquest article es posa una atenció especial a les reformes dels segles XVI i XVII resseguint l'actuació de destacats arquitectes de l'època, com Jeroni Matxí i Josep Ferrer, fins ara poc coneguts. L'article es justifica per la importància que tenia el convent i perquè la campanya actual de restauració ha preservat interessants, encara que escassos, testimonis de l'edifici antic.

Paraules clau:

arquitectura, convent, gothic, renaixement.

ABSTRACT

Architectural work at former Monastery of St. Agustí in Barcelona, XVIth and XVIIth Centuries

The article offers an account of the architectural works done in the disappeared Monastery of *Sant Agustí Vell* in Barcelona during XVIth and XVIIth Centuries, with new information about some of the most important local architects of that time like Jeroni Matxí, Josep Ferrer and Pere Pau Ferrer.

Key words:

architecture, monastic, Gothic, Renaissance.

L'afortunat destí del convent de Sant Agustí Vell de Barcelona excusa, sens dubte, la poca atenció que els historiadors li han dispensat. Només en una monografia dedicada al nou convent dels agustins, bastit després de la Guerra de Successió al Raval barceloní, es fa una succinta ressenya històrica de l'edifici antic¹. Potser una segona raó ha contribuït a la *damnatio memoriae* del convent, i és que en la seva major part era una construcció dels segles XVI i XVII. Em penso, però, que no cal insistir en l'escassa bibliografia existent sobre l'arquitectura catalana d'època moderna². Tanmateix, el convent era un dels centres religiosos més destacats de la ciutat i tenia un respectable interès arquitectònic. La fundació datava dels primers anys del segle XIV, encara que ja feia quatre segles que s'havia establert a la ciutat una comunitat agustiniana. Els terrenys, situats al carrer Tantarantana, a la parròquia de Santa Maria del Mar, foren cedits pel ciutadà barceloní Jaume Basset.

En el moment de la seva destrucció el convent ocupava una extensió considerable, 136 m x 109 m. El trobem descrit breument per A. Pi y Arimon: «El convento fué uno de los más famosos de Barcelona por su buena arquitectura y labores. Formaba un rectángulo de 157 varas castellanas por 125 de ancho. Abríase su puerta principal en un patio, aun existente en la mencionada calle, junto á la plazuela dicha hoy de San Agustín Viejo. Tenía dos claustros: uno mayor de figura cuadrada, con bien trabajados machones, en cuyos intermedios una delgadísima colunita sostenía dos arcos en ojiva. En un ángulo se veía el escudo de armas de la noble casa de los Borgia, uno de cuyos individuos se sentó en la Silla episcopal de Barcelona; dos lados del mismo están todavía en pié [...] El claustro menor tenía forma de trapecio, y aunque no tan

magnífico como el anterior, era sin embargo más retirado, y mostraba lo que se había hecho no tanto por ostentación como por el rigor de la clausura [...] Fué concluído en 1589»³.

S'ha dit que l'edifici fou bombardejat durant la Guerra de Successió, però la notícia no és correcta o, si ho és, hem de creure que els estralls foren de poca entitat. També és veritat que el convent ocupava un lloc estratègic. Es recordarà que l'històric 11 de setembre de 1714 les tropes de Felip V iniciaren l'assalt definitiu a la ciutat pels baluards de Santa Clara i de Sant Pere, és a dir, pel barri de la Ribera, on es trobava el nostre convent. Això explica que l'edifici fos minat, encara que els religiosos continuaren vivint-hi fins al trasllat al nou convent, l'any 1750. L'enderroc dels monestirs de Sant Agustí i de Santa Clara fou decidit l'any 1715, després de la derrota catalana, quan el rei ordenà la construcció de la Ciutadella. Els frares procuraren evitar la desaparició total de casa seva presentant al rei un projecte de compromís que consistia a rebaixar l'alçada de l'església i del convent. Però Felip V es mostrà inflexible i l'any 1718 decretà la demolició parcial de l'església (en aquest moment van desaparèixer la capçalera i quasi totes les voltes) i d'una part del convent (entre altres coses, bona part del claustre renaixentista).

D'aquesta època daten els dibuixos —plantes i seccions— que permeten fer-nos una idea aproximada de la distribució i del perfil de l'edifici. Es coneixien els conservats a l'Institut Municipal d'Història i a l'Arxiu Diocesà, tots dos de Barcelona, però ara també comptem, gràcies a les investigacions de J. M. Muñoz Corbalán⁴, amb els que s'han preservat a l'Archivo General de Simancas. Com que l'església restà inservible a partir del 1718, els frares utilitzaren la gran capella de la Pietat, situada al claustre gran o gòtic. Set anys

1. J. M. MARTÍ i BONET; J. M. JUNCA; LL. BONET, *El convent i parròquia de Sant Agustí de Barcelona. Notes històriques*, Barcelona, 1980 (2^a), en particular p. 15-27. La majoria de notícies que la monografia aporta sobre el convent «vell» provenen de dos historiadors antics de l'orde dels agustins, fra Francesc Armanyà (1751) i fra Josep Massot (1699).

2. Aquest article és una variant del que vaig dedicar al convent a la meua tesi doctoral, inèdita, *L'arquitectura classicista a Catalunya, 1545-1659*, Departament d'Art, Universitat de Barcelona, 1989, vol. I, p. 225-238.

3. A. PI i ARIMON, *Barcelona antigua y moderna*, Barcelona, 1854, p. 505.

4. J. M. MUÑOZ CORBALÁN, *Los ingenieros militares de Flandes a España (1691-1718)*, Madrid, 1993, vol. II, p. 366-381. Agraïxo molt cordialment l'amabilitat de l'autor de facilitar-me els dibuixos que il·lustren aquest article. Quant als dibuixos, realitzats per enginyers militars, cal advertir al lector que no sempre són rigorosos en tots els detalls (per exemple, alguns arcs apuntats poden aparèixer com a arcs de mig punt) i, per tant, s'han d'examinar amb precaució.

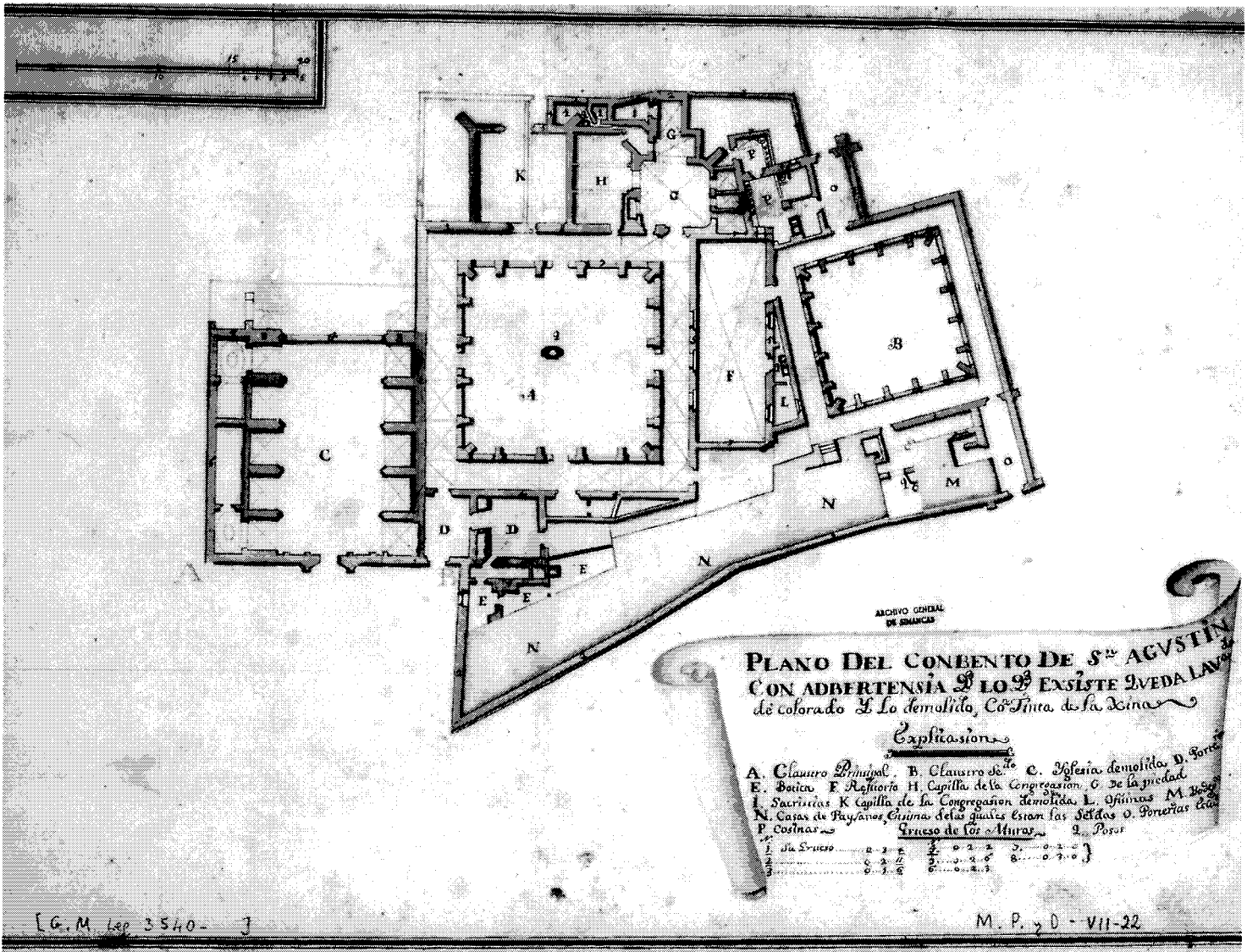

Figura 1. Planta de Sant Agustí Vell de Barcelona, ca. 1725 (AGS. MPD. VII-22). Cedida per J.M. Muñoz Corbalán.

més tard prengueren possessió del nou solar al Raval, però no s'hi traslladaren fins al 1750. Mentrestant ocupaven el pis baix del convent vell en una situació d'extrema provisionalitat. En un dibuix d'Alexandre de Rez, una planta parcial de la Ciutatella datada el 1725, se senyala «tanto lo demolido como lo que hemos de demoler», de manera que continuaven els enderrocs. L'any 1738 s'aprofitaren les restes de l'església per instal·lar-hi la fleca municipal i, a partir del 1750, l'edifici sencer fou transformat en caserna i en oficines de la Reial Acadèmia de Matemàtiques. La crònica de la devastació ha durat fins a temps molt recents. Per exemple, una de les dues ales del claustre gòtic que citava Pi i Arimón ha desaparegut després del 1854. Actualment l'edifici es troba en procés de restauració, encara que de l'antic convent només resten vestigis escadussers⁵.

L'església gòtica

L'església s'havia començat l'any 1349, però les obres avançaren lentament i no s'acabaren fins al 1506, com a mínim. Bona part de les capelles foren pagades per gremis de la ciutat. Es poden recordar els exemples dels paraires (capella de Sant Antoni, 1352), dels forners i flequers (capella de Sant Miquel, 1368), dels cotoners (capella de Sant Martí de Tours, 1377), dels barquers (capella de Sant Pere, ca. 1380, documentada la fabricació d'una vidriera l'any 1440), dels julians (capella de Sant Julià, ca. 1392) i dels botiguers de teles (capella de Sant Julià, 1397). L'any 1405 el gremi de forners acordava pagar la construcció del cor davant la seva capella. La capella de Sant Joan, situada en el claustre gòtic, es construí gràcies al llegat testamentari de Ramon Salom, però després fou cedida als mercaders florentins. D'unes altres capelles es coneixen la data de construcció i l'advocació: 1352, Sant Rafael; 1367, Mare de Déu de Gràcia, Sant Simó, Sant Bernat. També se sap que el presbiteri s'acabava l'any 1367 i que l'altar major era consagrat l'any 1398. El retaule major, dedicat a sant Agustí, fou subvencionat pel gremi de blanquers. En un primer moment s'acudí a Lluís Dalmau, però després el retaule fou pintat per Jaume Huguet (es conserva fragmentat al MNAC). De la construcció del mobiliari es tenen escasses notícies. A part del retaule major, s'ha documentat la construcció del cadirat del cor (Macià Bonafè, 1452), del retaule de la capella dels paraires (escultura de Miquel Lochner i Joan Enric d'Alemanya, pintura de Pau Vergós)⁶ i del retaule de Sant Onofre (Joan de Tours i Henrique Fernandes, 1534)⁷.

En resum, l'església datava de la segona meitat del segle XIV i era ben característica de la tipologia catalana d'aquell temps: una única i àmplia nau,

sense transepte i amb capelles laterals entre els contraforts (onze, més una porta d'accés al primer claustre). Els arcs eren apuntats, de fletxa pronunciada, i les voltes, de creueria, amb la clau de volta corresponent. La dilació de les obres afectà la portada, que tenia una articulació molt senzilla. En destacaven, però, un portal gòtic emmarcat per pinacles i, sobretot, un gran rosetó. La porta s'acabà a principi del cinc-cents: «a 19 de julio 1506 siendo prior el licenciado fray Estevan Pujassola, se dió á destajo el acabar la puerta mayor, y la pared de la Iglesia, que ya estava empessada, á Juan Martí, albañil»⁸. Tanmateix, un cop acabada la portada, es continuà treballant a l'interior del temple per reformar-lo i per embellir-lo. El 30 de maig de 1542, per exemple, el mestre de cases florentí Jeroni Roguera o Roqueta contractava amb Eulàlia, vídua de l'assonador barceloní Jaume Figuerola, la construcció d'una capella al costat de l'altar de Santa Mònica. La capella era immediata a la de Sant Onofre, darrere la porta de l'església que comunicava amb el claustre gòtic⁹. La reixa era contractada cinc mesos després, el 6 d'octubre, amb el ferrer Pere Albi¹⁰. L'any 1565, quan n'era prior fra Jaume Duran —que ho fou per tres triennis *ratione fabricae*— es construïren el cor alt i un «passo» sobre les capelles de Sant Sever, dels teixidors de llana, i de Sant Rafael, de les famílies Càrker i Bals, que servia per entrar al cor, a l'orgue i al campanar, «que al presente [1699] es tribuna»¹¹. Apareixen, doncs, dues característiques més de les esglésies catalanes d'aquella època, el cor elevat als peus i les tribunes sobre les capelles laterals —en aquest cas només a un costat—. L'any 1574, detentant el priorat fra Francesc Mantilla, es féu el cadirat del cor alt, el Sant Crist del cor i dos candelers de plata¹².

A mitjan segle XVI l'església dels agustins gaudia d'un gran prestigi, ja que es considerava comparable als millors temples gòtics de la ciutat i, fins i tot, superior. Almenys això és el que es pot deduir dels debats previs a la construcció de l'església parroquial de Valls. El comú del poble havia decidit, l'any 1569, bastir un temple nou, ja que l'actual era del tot insuficient. Aprofitant el pas per la vila de Bartomeu Roig, que anava a Tortosa per revisar les defenses dels Alfacs i de Salou, els jurats li feren consultes sobre la nova església. Mestre Roig era un constructor barceloní ben conegut que, com veurem, havia treballat al claustre gòtic de Sant Agustí¹³. A les actes del consell de Valls és qualificat d'«ome de gran aspariència» i de «mestre de yglesias y de altres obres y fortalises importants». El cas és que els jurats segueixen els consells de mestre Roig, al mateix temps que enviaven homes a Barcelona per prendre model de les esglésies gòtiques més destacades de la ciutat, que eren la catedral, Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Sant Francesc, Santa Caterina i Sant Agustí. Es redactaren

5. De l'antic convent s'ha estalviat de la desaparició una part de l'església, una ala del claustre gòtic i l'estructura del refector —també reaprofitat en l'època d'ocupació militar—, a més d'una escala i algun detall ornamental. L'edifici setecentista és ocupat per la Biblioteca del MNAC i per l'empresa municipal Barcelona Activa, a la directora de la qual vull agrair les facilitats que m'ha donat per visitar les obres de restauració.

6. N. DE DALMASES; A. JOSÉ I PITARCH, *L'art gòtic*, s. XIV-XV, Història de l'Art Català, III, Barcelona, 1984, p. 243, 250, 253, 268.

7. J. GARRIGA, *L'època del Renaixement*, s. XVI, Història de l'Art Català, IV, Barcelona, 1986, p. 118 i 144.

8. J. MASSOT, *Compendio historial de los heremitanos del V. San Agustín de Cataluña*, Barcelona, 1699, p. 57. L'autor, natural de Lleida, era doctorat en teologia i fou dos cops rector del col·legi de Sant Guillem de Barcelona i, almenys dos cops, prior del convent de Sant Agustí de Barcelona. La seva obra és especialment important, ja que soluciona en part la dispersió —i la destrucció— de l'arxiu dels convents agustins de Catalunya.

9. J. M. MADURELL, «Los contratos de obras en los protocolos notariales y su aportación a la historia de la arquitectura (siglos XIV-XVI)», *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos*, Barcelona, 1948, p. 187, n. 110.

10. *Ibidem*, p. 187, n. 111.

11. J. MASSOT, p. 67.

12. *Ibidem*, p. 68.

13. Bartomeu Roig podria ser parent del Joan Roig que dirigí les obres de la catedral de Girona des del 1518. L'any 1555 començava la construcció del Portal de Mar de les muralles de Barcelona i també és el mateix mestre que reformà la capella del Sagriment de Santa Maria del Mar. Una filla del mestre i de sa muller Eulàlia, de nom Marianna, es casava l'any 1570 amb Perot Vilamajor, corredor d'orella de Barcelona. El col·laborador principal del mestre Roig era un fill homònim, que continuà les obres de l'església de Valls a la mort del seu pare, l'any 1581. Un altre Bartomeu Roig, potser el que acabem d'esmentar o un fill seu, s'examina de mestres de cases a Barcelona l'any 1584. Devia gaudir d'una bona posició social, ja que establí almenys dues companyies comercials amb mercaders barcelonins, els anys 1600 i 1609, per fer negocis amb altres mercaders catalans establerts a Palerm. L'any 1611 era un dels prohoms de la Confraria del Roser del convent barceloní de Santa Caterina.

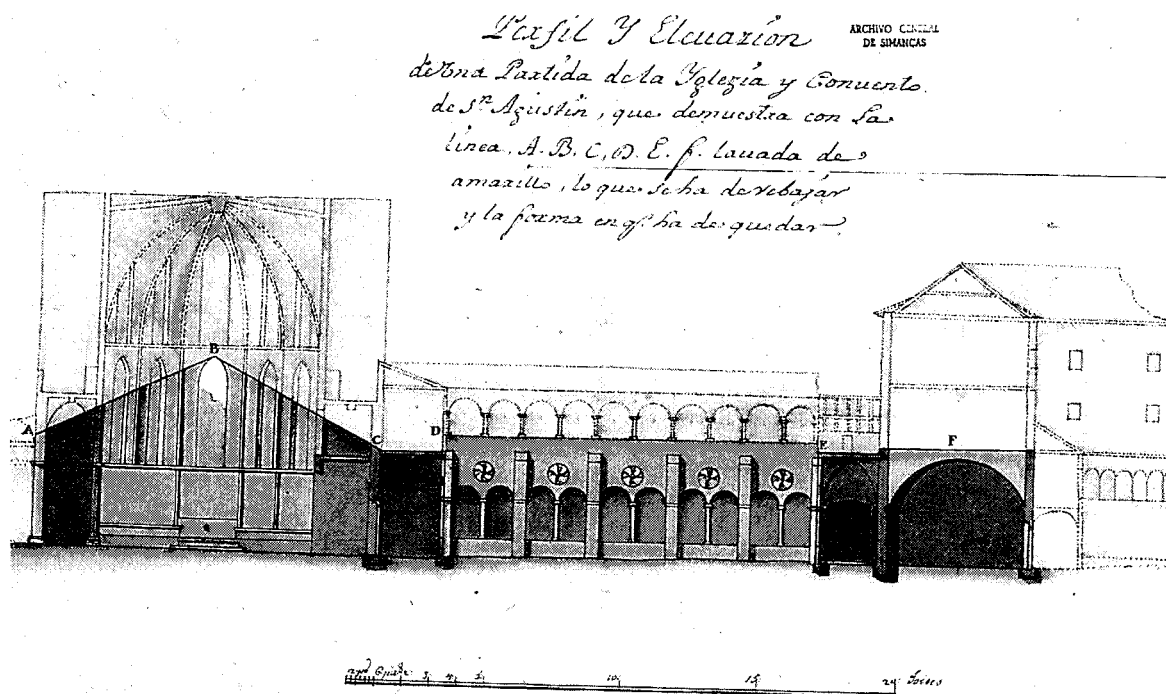

Figura 2.
J.P. Verboom, 1718: Perfil i alçat de Sant Agustí Vell de Barcelona (AGS. MPD. XIX 138).
Cedida per J. M. Muñoz Corbalán.

14. E. RIVAS, *Monografía de la Iglesia Parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls*, Valls, 1913; F. OLIVE, «Quatre-cents aniversari de la construcció de l'església parroquial de Sant Joan Baptista de Valls (1583-1983)», *Quaderns de Vilaniu*, 3 (1983), p. 3-18.

15. J. MASSOT, p. 87.

16. Onofre Pexau era un mercader barceloní, casat amb Dorotea, que vivia al carrer de l'Argenteria en una bona casa, amb dos portals al carrer, botiga i capella. Els marmessors testamentaris i tutors del fill i hereu Agustí «impuber» eren la vídua, Lluís Pexau, doctor en drets i ciutadà de Vic, Joan Granollacs, cavaller de Barcelona, Dalmau Ros, Gaspar Càrcer, Gaspar Càrcer fill i Joan Ros —els últims, mercaders de Barcelona—. Al seu inventari, força notable, hi trobem 12 draps de ras, 5 rebosters, 3 portaleres i 50 quadres, a més de guadamassils i una bona quantitat de plata. Pel que fa a les pintures, 31 eren de tema religiós i 29 de tema profà —5 retrats, 6 quadres de cavallers i dames de la Fama, 7 planetes i «unes nimfes»— (AHPB, Nadal Castelló, manual inventaris, 1584-88, llig. 8; 1588, 28 abril).

17. J. MASSOT, p. 91.

18. *Ibidem*, p. 93 i 126-128.

memorials de tots aquests temples i s'escoltaren els consells dels vallencs residents a la capital. A la fi, els comissionats decidiren que la millor església d'una sola nau era la de Sant Agustí. No podem seguir ara les vicissituds de la construcció vallenca, assumida per mestre Roig i el seu fill, però cal dir que la capitulació escrita i el mateix edifici permeten fer-se una idea molt aproximada de l'aspecte original de l'església dels agustins¹⁴.

Si les obres del segle XVI no transformaren de manera substancial l'església gòtica, no es pot dir el mateix de les del segle següent. Així, durant el priorat de fra Agustí Amill (1605-1608), «se hizo la llave de la iglesia que está junto á la del presbyterio, en la qual estan puestas las armas de Agustin Pexau cavallero de esta ciudad, que la mandó construir de dineros suyos, y le costó 1930 ll.»¹⁵. El text és ambigu i no permet conèixer l'abast de l'obra, però la quantitat de diners esmerçada sembla indicar reformes considerables. Probablement s'ha de descartar la idea de la construcció d'un creuer i cal pensar, en canvi, en la reconstrucció d'una volta, amb la clau corresponent. La iniciativa era del pare d'Agustí Pexau, el qual havia promès que si tenia un fill li posaria de nom Agustí i que, arribat aquest als 25 anys —és a dir, a la majoria d'edat—, faria construir un «creuer» a l'església de la mateixa advocació¹⁶. Tanmateix, l'obra no tirà endavant; tot just començar-se, l'any 1609, «cessó la obra hasta el año de 1692, que siendo prior el Padre Maestro fray Joseph Massot se prosiguió»¹⁷.

Gràcies al mateix fra J. Massot podem conèixer la resta de les obres sis-centistes¹⁸. L'any 1614 es feren «la tribuna grande y la pequeña de la Iglesia». Hem de pensar que es tracta de trones, no pas de galeries altes sobre les capelles, encara que no podem confirmar-ho. A final de segle es decidí refer tota l'església, començant per la capçalera. L'any 1690, durant el segon priorat de fra Josep Massot, es contractà la construcció dels set trams del temple amb els mestres de cases Salvador i Marià Espinach, germans, i Baltasar Bertran. L'obra havia d'acabar-se en catorze anys i havia de costar 10.740 lliures. Tanmateix, no es començà fins l'any 1693, quan n'era prior fra Fèlix Rol. Durant el seu trienni es construïren els dos primers trams, a més del sagrari i la grada de l'altar major. A la mort dels mestres de cases esmentats continuà l'obra Pere Bertran, fill de Baltasar i —uns quants anys més tard— constructor de la nova església dels agustins al Raval. L'any 1698 s'hi continuava treballant, perquè el 22 de febrer dos obrers que treballaven a la clau de volta del presbiteri caigueren a terra i, tot i que l'altura era considerable, uns 22 metres, no es feren gaire mal. La resta de la crònica és un seguit de destruccions, com ja hem vist. Després de la Guerra de Successió s'enderrocà part de l'obra antiga i ja no es continuà la nova. Uns quants anys més endavant el temple fou transformat en fleca municipal i més tard fou usat com a magatzem particular.

Els claustres

A diferència de l'església, quasi tot el convent era obra dels segles XVI i XVII, inclosos els dos claustres. El claustre gòtic estava adossat al costat de l'epístola de l'església i articulava les tradicionals estances conventuals. Al costat meridional tenia el refectori, que llindava, també al sud, amb el segon claustre. Aquest últim, de menors dimensions que l'altre, tenia planta trapezoidal i era de línies renaixentistes. Entre 1473 i 1479 el bisbe de Barcelona Roderic de Borja feia acabar un angle del claustre gran, mentre que una segona ala era pagada amb rendes del convent. No s'ha de confondre aquest bisbe amb el futur Alexandre VI, que mai no fou bisbe de Barcelona. El Roderic que ens interessa era germà de Jofrè, marit d'una germana del difunt Calixt III, el primer papa Borja. En època del prior fra Mateu Rella, cap al 1481, es construí la llibreria vella i una capella al claustre. La biblioteca, que a final del segle XVII servia de pas, estava situada al costat de la gran capella de Nostra Senyora de la Pietat, a la banda de llevant del claustre.

La intervenció coneguda següent data ja de la segona meitat del cinc-cents. L'any 1555 se signava una concòrdia notarial entre el canonge de la seu de Barcelona Jaume Oliveres com a procurador del bisbe de Sogorb, Gaspar Jofrè de Borja, i el mestre de cases Bartomeu Roig per continuar l'obra del claustre gran, inacabada per defunció de l'anterior contractista, mestre Andreu Matxí¹⁹. No coneixem amb exactitud, però, les obres efectuades per aquests mestres de cases. Les escasses descripcions conegudes del claustre només citen dues ales gòtiques, les úniques conservades després de la conversió en caserna. No sabem com eren les altres dues, però és molt probable que mantinguessin les formes gòtiques inicials. Un dibuix de l'enginyer J. P. Verboom, conservat a Simancas, d'una secció parcial de l'edifici, mostra una ala del claustre gòtic amb arcs de mig punt, encara que l'articulació és gòtica. Tanmateix, la verosimilitud del dibuix és discutible, ja que la seva funció no era fer una descripció rigorosa de les estructures conventuals. D'altra banda, l'ala gòtica conservada data —almenys parcialment— del segle XVI i no sembla factible que les ales construïdes abans diferissin en estil de la més tardana. Ho confirma, a més, el contracte signat el 29 de març de 1559 entre la comunitat agustina, encapçalada pel P. provincial Joan Miralles, i Jeroni Matxí, que detalla que el mestre «farà y fabricarà en les claustres de dit monestir y en la part de la portaria una clau o volta de pedra picada ab ses arcades en creu y travesés, segons estàn fabricades les altres stan en dita claustra». El tram de volta s'havia d'acabar en cinc mesos i costaria 65 lliures²⁰. Aquesta obra era la primera aventura professional —o una de les primeres— de l'arquitecte Matxí, just després d'exa-

minar-se de mestre. Molt possiblement el convent demanà els seus serveis considerant que era fill del mestre Andreu que havia treballat al mateix claustre un temps abans. Veurem que treballarà de nou al convent, però assumint ja mètodes renaixentistes, la qual cosa el converteix en un instructiu exponent dels canvis de comportament dels arquitectes catalans a la segona meitat del cinc-cents.

Mentrestant, les obres del claustre continuaven. L'any 1565 es començà el costat «que es de la parte donde está ahora edificada la capilla de N^a M. S^a Mónica hasta la capilla de San Onofre»²¹. Es tractava del costat nord, adossat a l'església, o almenys d'una part. Uns quants anys més tard, devers el 1580, es feren els arcs del mateix claustre des del dormitori fins al cor, és a dir, al costat de llevant²². Amb aquestes obres es posava fi a un claustre de tipus cistercenc, articulat a cada costat per cinc grups —separats per contraforts— de dos arcs apuntats, que compartien una columneta i un òcul calat al carcanyol amitanat. Tenint en compte la devastació soferta pel convent, convé insistir en la miraculosa conservació de l'ala occidental, que presenta interessants restes escultòriques. En particular, s'han de destacar les claus de volta (tres amb l'escut dels Borja i dues amb figuració), alguns escuts sostinguts per àngels i, sobretot, dues impostes decorades amb escenes narratives que al·ludeixen a la vida de sant Agustí i a la passió de Crist. El conjunt de testimonis escultòrics mereix, però, un estudi més puntual i detallat del que aquí es pot fer.

Al costat occidental del claustre hi havia la capella quatrecentista de Sant Joan Baptista. S'ha dit que fou reformada al segle XVI i cedida a la família Caçador, però en la documentació coneguda no es parla de cap transformació. Tanmateix, es podria tractar d'una confusió amb la gran capella de Nostra Senyora de la Pietat, on es custodiava una imatge molt venerada pels barcelonins²³. En aquest cas sí que existí una transformació, tal vegada perquè la primitiva capella —construïda a partir del 1399— era de dimensions reduïdes. Si no fou reconstruïda del tot, almenys es reformà, com es desprèn d'un contracte entre fra Gabriel Bosch, novici de Montalegre, i el mestre de cases Joan Çafont per a treballs a la capella. El document, datat a final del segle XV, fa constar que el preu estipulat eren 40 lliures²⁴. Quant a la capella de Sant Joan Baptista, l'única cosa segura és el canvi de patronat. El dia 9 de maig de 1564 el recinte fou cedit pel prior Jaume Duran a Pere i Gabriel Caçador, «por haver faltado los mercaderes florentines»²⁵. A l'interior hi eren enterrats quatre bisbes de la poderosa família Caçador²⁶.

Al convent també s'hi treballava, al marge del claustre gòtic. Un dels aspectes més interessants de les obres és que suposaven un canvi estilístic substancial. A partir de llavors se substituïren

19. J.M. MADURELL, 1948, p. 189, n. 127. Andreu Matxí era un afamat constructor que havia treballat a l'església de Sant Miquel, aixecant dues capelles per a Jeroni Descoll, i que reformà la capella del Palau Reial menor per als Requesens. El seu inventari és decebedor. Es redactà a instàncies de Beneta, vídua i hereva, i data del 27 de novembre del 1554. Així i tot, posseïa dues pintures sobre taula, tres pintures sobre tela i una estampa, totes devocionals (AHMB, Arxiu notarial, I-34, inventaris i encants, plec solts; 1554, 27 novembre). Al marge de l'inventari, la seva família és un cas clar d'ascens social, des d'una activitat «artesanal» fins a l'exercici de professions liberals. La seva filla Marquesa es casà amb Pere Roure, notari de Barcelona i procurador fiscal reial a Catalunya. L'altra filla, Elisabet, es casà dos cops: primer, amb el mestre de cases Francesc Carbó (després, un fill serà notari i un gendre serà doctor en medicina); segon, amb el donzell barceloní Joan Vallonga. Del fill Jeroni en parlaré més endavant.

20. A.H.P.B., Francesc Sunyer, *Aprisic 1557-1559*, llig. 10; 1559, 29 març.

21. J. MASSOT, p. 67.

22. *Ibidem*, p. 71.

23. A. DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, Barcelona, 1973, vol. I, p. 563-566.

24. AHMB, Notarial, Contractes, IX-5, mestres de cases, plec solts, s.d. (1497).

26. Es tracta de Guillem Caçador (†1527), bisbe d'Alguer; Jaume Caçador (†1561), bisbe de Barcelona; Guillem Caçador (†1570), bisbe de Barcelona, i Jaume Caçador (†1593), bisbe de Girona, designat cardenal. Sobre la important, i encara no ben coneguda, família Caçador, vegeu: A. DURAN I SANPERE: *Barcelona i la seva història*, Barcelona, 1972-1975, vol I, p. 746-767. Pel que fa a Guillem Caçador, auditor de la cúria romana, capellà de Juli II i bisbe de l'Alguer, és imprescindible l'estudi de X. BASTIDA, «Guillermo Cassador: su vida y sus obras», *Anthologica Annua*, 20, 1973, p. 203-751. Aquests eclesiàstics són també els responsables de la fundació del convent de framenors de Sant Tomàs de Riudeperes, de reformes al palau episcopal de Girona i d'obres puntuals al castell de la Bisbal. De Pere Caçador, un dels patrons de la capella de Sant Joan del convent agustí de Barcelona, s'ha conservat l'inventari. Havia reunit un conjunt artístic notable, format entre altres coses per quasi 70 pintures: 25 de tema religiós, 38 d'assumpte desconegut, una «ciutat» i un «camp de guerra». El difunt posseïa, també, nombrosos guadamesills, 4 imatges devocionals «de bulto», objectes de plata i d'or, 20 tapissos, 5 peces de drap o «tella dita troya», 13 rebosters i 2 portaleres. Tot això es trobava al seu domicili barceloní del carrer de Baseia. A la torre Pallaresa hi guardava 12 quadres més. L'inventari es va fer a instància del seu fill Pere Caçador, doctor en drets i canonge de la Seu de Barcelona, hereu per renúncia del germà major Jaume, bisbe de Girona (AHPB, Salvador Coll, plec inventaris 1586-92, llig. 26; 1590, 8 agost). El document fou parcialment reproduït per Duran i Sanpere a l'estudi esmentat. Menys interessant resulta l'inventari de Gabriel Caçador, l'altre posseïdor de la capella de Sant Joan, noble barceloní—però com tota la família procedent de Vic i originària de Basilea—, casat amb Jerònima Corbera. L'hereu era el seu fill Jeroni (AHPB, Salvador Coll, plec inventaris 1586-92, llig. 26; 1592, s. f.).

Figura 3.
Sant Agustí Vell de Barcelona:
arcades del claustre gòtic i
restes del refectori.

Figura 4.
Sant Agustí Vell de Barcelona:
ala occidental del claustre gòtic.

92, llig. 26; 1592, s. f.).

27. M. CARBONELL, 1989, vol. I, p. 137-140.

28. J. M. MADURELL, 1948, p. 193, n. 159.

29. J. MASSOT, p. 71.

30. *Ibidem* p. 72. Entre 1583 i 1586 també es fabricaren el faristol gran del cor i els caixons de la sagristia. El seu autor fou fra Joan Rossich, natural de Jorba (bisbat de Vic), fuster d'ofici, que professà com a agustí el 22 de juliol de 1585 i que va morir de pesta a Barcelona l'any 1589.

31. J. M. MADURELL, 1948, p. 199, n. 216. Les èpoques porten data de 28 de juny de 1596 i 21 de gener de 1598, sense que s'hi especifiquin les obres realitzades pel mestre Matxí

32. J. MASSOT, p. 87 i s. Marc Antoni de Camós i Requesens, nat a Barcelona l'any 1543, era de llinatge noble. Fou capità de cavalleria i arribà a ser governador de Sardenya. S'havia casat i tingué fills, però, després de la mort dels seus familiars, professà agustí a Roma. Com diu Massot, «llegó al convento de Barcelona, llevando consigo una muy buena librería, ya ordenado de sacerdote». L'any 1588 es doctorà en teologia per la Universitat de Barcelona; quatre anys més tard fou elegit prior de Sant Agustí de Barcelona; l'any 1595 fou nomenat visitador provincial de Catalunya. Ocupant aquest càrrec fundà dos convents d'agustins, a Tàrraga i a la Selva del Camp. Poc després, per negocis de l'orde, viatjà a Roma dos cops. La segona vegada passà a Nàpols, acompanyant el comte de Benavente i la seva muller, cosina germana de Camós. Un cop a Nàpols fou presentat per Felipe III a l'arquebisbat de Trano, però morí a la mateixa ciutat l'any 1606 abans de ser consagrat, i va ser enterrat al convent d'agustins de l'Esperança. Havia publicat *La fuente dorada* en versos castellans (Barcelona, 1598) i *Microcosmia y gobierno universal para todos los estados*, en forma de diàlegs en prosa (Barcelona, 1592; Madrid, 1595).

—almenys quasi del tot— les formes gòtiques per altres de renaixentistes. El responsable del canvi sembla haver estat Jeroni Matxí, qui ja hem esmentat, un dels arquitectes més notables de la segona meitat del cinc-cents a Barcelona. Aquí no es pot resseguir tota la seva carrera, però convé recordar-ne les dades essencials. Per exemple, que s'examinà de mestre l'any 1559, cinc anys després de la mort del pare, que era mestre de les fonts de la ciutat (segurament des de la mort de Pere Blai I) i que sempre formà part del consell del gremi de mestres de cases. D'altra banda, era bon inversor en terres i en cases i gaudia d'una confortable posició econòmica, continuant així la carrera d'ascens social iniciada pel seu pare. De la seva activitat arquitectònica es poden ressenyar, a més d'una part del claustre gòtic de Sant Agustí Vell, la remodelació de l'església de la Trinitat de Barcelona, algunes reformes al Palau Reial menor, la primera fase constructiva de la parroquial del Prat de Llobregat, l'acabament de la capella de la Llotja barcelonina, el presbiteri del convent d'agustines de Santa Magdalena i la traça de la muralla de Santa Clara (juntament amb Pere Blai II, amb el qual mantenia molt bones relacions), a més d'altres obres de menor entitat²⁷. Els seus primers treballs d'indole renaixentista a Sant Agustí daten del 1575. El 30 de gener d'aquell any Matxí capitulava diverses obres menors amb els obrers del monestir²⁸. Però l'arquitecte devia ser també el responsable del claustre renaixentista, que es començà durant el primer priorat de fra Josep Ramos (1580-1583): «se empeçaron á hazer los dos angulos del claustro nuevo, y las escaleras del, con las celdas á la parte de poniente y del mediodía, las cuales se acabaron el siguiente triennio, y se hizo la pared del otro angulo, que mira al levante hasta las ventanas, esto es del claustro que llamamos del Refitorio»²⁹. Durant el segon mandat del mateix prior (1583-1586) es continuà treballant al claustre nou: «se acabó la obra de los dos angulos del claustro nuevo, y las celdas, y escaleras que se empeçaron el triennio pasado, y se hizo la pared del otro angulo que mira al levante, hasta las ventanas»³⁰.

Les obres del claustre renaixentista es prolongaven perquè també es treballava en altres dependències del convent. Durant el priorat de fra Pere Malon (1586-1589) es feren les ales de nord i de llevant, a més del mur on hi havia la porta del refectori i la paret llarga des del paviment del claustre fins al primer pis o noviciat. En el trienni següent, quan n'era prior fra Marc Antoni de Camós i Requesens (1592-1595), es cobrí un costat del claustre. Aquestes obres eren dirigides pel mateix Jeroni Matxí, com es dedueix de dues èpoques per obres contractades el 25 de març del 1595³¹. Els llibres de despeses del convent són també explícits. Entre 1589 i 1592 es gastaren devers 2.300 lliures en la fàbrica del claustre nou.

El prior Camós és una figura interessant per diversos motius³², però aquí ens interessa per la seva vinculació a Pere Blai II. Quan era prior del convent, «de su deposito hizo para su gusto una celda muy buena, que le costó 1.000 libras por quanto tenia 300 libras de pencion que el rey Felipe II le avia dado por los servicios que él y sus padres avian hecho siendo capitanes y gobernadores»³³. Això és veritat només en part, perquè, un cop mort el frare, Pere Blai inicià un plet contra el convent a fi de cobrar cent lliures que assegurava haver deixat a Camós. L'arquitecte pretenia que els diners havien servit per construir una o diverses cel·les al monestir. El plet, iniciat el 26 d'abril del 1607 i acabat el 7 de març del 1614, amb «moltes suplicacions y sedules y altres encantaments», fou favorable a Blai. Els frares es comprometeren a pagar cinquanta lliures «en diners comptants» i cinquanta lliures en forma de tres aniversaris perpetus o misses, a celebrar en l'església del convent. A canvi, l'arquitecte es comprometia a no fer cap més reclamació i a signar època a favor del convent per les cent lliures. Està clar que l'afany de comoditat de Camós ocasionà un disgust al distingit mestre³⁴.

El convent

De les primitives estances conventuals no se'n sap res. El convent, que va desaparèixer el segle XVIII, datava dels dos segles anteriors. És probable, però, que se'n mantingués la distribució original, descomptant l'afegit del claustre renaixentista. La primera fase de la reforma fou encomanada a Jeroni Matxí, que el podem considerar l'arquitecte «oficial» del convent des del 1575, aproximadament. Les obres afectaven el dormitori, la cuina i el refectori. S'ha conservat el contracte per a la fàbrica de dues «andanes» del dormitori nou amb el mateix mestre³⁵. L'any 1582 s'hi gastaven poc més de 482 lliures; l'any següent, unes 794 lliures; l'any 1584, 299 lliures més. El 22 d'agost del 1587 es pagaven 245 lliures, 13 sous i 6 diners a Matxí per obres fetes des del mes d'abril, «ab lo qual resta pagat de totes las obras que en esta casa ha obrat»³⁶. Tanmateix, l'arquitecte continuà treballant al convent. El mes de setembre del 1587 feia la volta de la cuina nova i el mes següent treballava al refectori. Les obres del dormitori no anaven gaire ràpides. La paret forana del costat de llevant, des dels fonaments fins a les primeres finestres, s'aixecà entre 1599 i 1602³⁷. Sens dubte, les obres eren dirigides per Matxí, però per aquell temps l'arquitecte havia assumit altres responsabilitats fora del convent que li devien ocupar molt de temps. En qualsevol cas, no fou ell qui acabà el dormitori i després de la seva mort, l'any 1615, se n'ocupà Josep

Ferrer, «architecto mayor» del convent i membre d'una de les més distingides famílies de constructors de l'època.

L'elecció del nou arquitecte era tractada en la reunió capitular del 5 de maig del 1616: «Propuso que supuesto caso que m. Josep Ferrer maestro de casas avia mostrado gusto y el P. Prior avia començado a tratar con el de acabar la obra del rectorio nuevo y dormitorios. Y supuesto que el combento en el mes de março del anyo que viene de 1617 se deverian de censales caidos serca de sietecientos escudos deviendole ya oy al pie de seyscientos, si seria bien que el P. Prior en nombre del combento prosiguiesse lo que en su nombre avia començado a tratar con el dicho maestro, es a saber que dandole cada un anyo doscientos escudos hasta tanto que fuesse acabado de pagar y consignandole en el março que viene todos los censales caidos, los quales el promete tomarlos por paga, resolvieron que si con tal que en cessar el concierto llamasse el P. Prior a los Padres graves deste combento que assiessien al concierto»³⁸. Finalment, el 8 de juny del mateix any es decidia que l'arquitecte fos en Josep Ferrer.

Les dimensions de la feina s'endevinen pel memorial dels materials: 2.119 quarteres de calç per valor de 269 ll. 4 s., 137.720 rajols per valor de 551 ll., devers 260 ll. de pedra, teules, fusta i ferramenta. Pel llibre de determinacions del convent sabem que la traça de les noves obres fou feta per Ferrer, en substitució d'un projecte anterior. El 7 de novembre del 1617: «Consultose [...] con los PP. de la consulta si seria la obra segun la traça antigua haciendo nuevo refitorio baxo todos los dormitorios nuevos, o si en el lugar donde se avia de fabricar el refitorio se fabriquen quatro seldas e o aposentos altos y baxos que saquen puerta a los claustros nuevos altos y baxos, y la cosina si se mudaria haciendola delante de la que oy es y no en el lugar de la traça que avian echo y fueron del parecer que se dexasse de haçer el refitorio y se hiciessen las seldas y la cosina segun la nueva traça que da el maestro Jusepe Ferrer». El mateix dia es decidia de construir el celler sota les cel·les magistrals.

De Josep Ferrer i Nuet convé dir-ne alguna cosa, perquè fins ara no ha estat valorat com es mereix. A Barcelona hi ha dues branques de la família Ferrer de mestres de cases, iniciades per Joan Ferrer i pel seu germà Pere Ferrer «major». Aquest últim és més conegut pel seu càrrec de mestre d'obres de la Generalitat, després exercit pel seu fill Pere Ferrer «menor» —qui arribaria a formar part del Consell de Cent de Barcelona—, i pel seu nét Pere Pau Ferrer —qui trobarem també a Sant Agustí—. Per la seva banda, la branca familiar de Joan Ferrer fou seguida pel seu fill Josep, l'arquitecte que ara ens interessa, i pel seu nét Pacia Ferrer —col·laborador assidu del seu pare—.

L'obra documentada de Josep Ferrer és conspicua: treballs al palau de la Generalitat, projecte de resclosa al riu Guadalquivir a Lora del Río, acabament de la parroquial de l'Hospitalet de Llobregat (juntament amb el seu cosí Pere Ferrer «menor»), finalització de la parroquial de Linyola, direcció de les obres de la seu gironina, traça de la primera església de carmelitans descalços a la Rambla (després modificada per fra Alberto de la Madre de Dios, arquitecte oficial de l'orde), diverses obres al col·legi carmelità de Sant Àngel màrtir a la Rambla i construcció de la piràmide de la plaça del Blat de Barcelona (amb traça de Rafael Plansó), a part d'altres feines més trivials. L'inventari fet a la seva mort, l'any 1623, demostra que el mestre gaudia d'un nivell de vida gairebé privilegiat. També cal apuntar la possessió de moltes traces dibuixades i, sobretot, del *Tractat d'arquitectura* de Serlio i d'un llibre de perspectiva. Un cop vidu de la primera muller, mestre Josep es desposà amb Jerònima, filla de Joan Blai i, per tant, neboda de Pere Blai II. Aquesta Jerònima també era vídua. Del seu primer matrimoni havia tingut una filla, Eleonor, que es casà amb Pacia, fill del mestre Josep. És a dir, que pare i fill es casaren, respectivament, amb mare i filla. Entre els béns aportats al matrimoni per Eleonor hi havia els tractats d'arquitectura d'Alberti, de Labacco i de Vignola. Considerant la desaparició de la majoria d'obres dels arquitectes esmentats, aquestes notícies poden aportar, si més no, alguna llum sobre quins eren els seus interessos³⁹.

Els oficials de Josep Ferrer en les obres de Sant Agustí eren Joan Roig, Jeroni Portell i Joan Vincenç Boser, «criats de mre. Ferrer» —vol dir aprendents—; Pau Massot major, Pau Massot menor i Jacint Morató menor, mestres de cases; Toni Peyroto, Pere Carbonell, Jeroni Garcia, Joan Oliver, manobres; Francesc Rossell, jove mestre de cases —guanya el mateix que un mestre—; Pacia Ferrer, fill de l'arquitecte; Jaume Joli, novici. Els Joli o Juli eren una saga de mestres de cases barcelonins. Aquest Jaume, natural de Tàrraga, se'ns mostra primer com a «criat» o aprenent de Josep Ferrer i després com a llec del convent, ja independent de Ferrer. El 28 de juny del 1619, per exemple, «començo fra Jaume Joli lego la boveda del dormitorio viejo, començando desde la boveda a la flamenca que prossiguen hasta el paso nuevo que sale al claustro a la campana de la Piedad [...] ayudaronle de manobre el hermano fr. Joan Morato y fra Joan Guarino»⁴⁰. Fra Joli es trobava malalt l'any 1621 i el convent li donà permís per marxar a Tàrraga i facilitar la seva recuperació. És habitual trobar religiosos treballant en la construcció de convents com a manobres i mestres de cases. Aquí en citem tres, però podria haver-n'hi més. Potser no és el cas de fra Agustí Arbell, mestre en teologia i prior de Sant Agustí entre 1605

33. J. MASSOT, p. 98.

34. M. CARBONELL, *L'escola del Camp en l'arquitectura del segle XVI a Catalunya*, Tarragona, 1986, p. 68-69.

35. J. M. MADURELL, 1948, p. 196, n. 189.

36. ACA, Monacals (Hisenda), vol. 582, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses.

37. J. MASSOT, p. 74.

38. ACA, Monacals (proc. Hisenda), vol. 549, Sant Agustí de Barcelona, Llibre de determinacions (1595-1672).

39. M. CARBONELL, 1989, vol. I, p. 145-150.

40. ACA, Monacals (Hisenda), n. 635, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de comptes 1618-1635, folis 214-215.

i 1608, membre d'una coneguda família de mestres de cases barcelonins: ho eren el seu pare, els seus dos germans, l'avi matern i algun nebot⁴¹. D'altra banda, el fra Joan Morató que treballa de manobre al convent podria ser parent de Jacint Morató menor, oficial de Josep Ferrer. Naturalment, servir-se de mà d'obra del mateix convent abaratia les despeses.

A l'ACA s'ha conservat un llibre dels càrrecs generats pels treballs de Josep Ferrer a Sant Agustí: «Libro de cuentas, memorias, precios y valores de todo el pertrecho de cal, arena, argila, yeso, piedra [...] y de todo lo necesario se ha trahido para toda la obra nueva se ha hecho, como son dormitorios, pasos comunes, cozina, bodega, horno, amasador, puertas, calle y paso nuevo de la Piedad, tapias y otras officinas y aposentos, jornales por sus días, nombres de los jornaleros y lo que cada uno gana por jornal [...]. El architecto mayor mro. Joseph Ferrer ciudadano de Barcelona»⁴². L'abast de les obres era molt ambiciós i incloïa, entre altres coses, celler, cuina, llibreria, arxiu, dormitori, noviciat i tres escales. Però, també, «en claustro nuevo diez y siete quadros nuevos al olio de diferentes sanctos. Item, la Resurrección, S. Agueda y S. Monica. Item, la capillica del S. martyr». Els llibres de despeses també detallen el progrés de les obres. Per exemple, fou durant el priorat de fra Pau Solanes (1617-1620) quan es fabricaren deu cel·les normals, a més de la sotsprioral «con bóvedas a la flamenca». L'any 1620 estava acabat el dormitori nou, ja que es paguen les finestres i les portes de fusta⁴³. En realitat, el dormitori estava enllestit i emblanquinat la tarda del 31 d'agost del 1619, dia que complia el contracte de mestre Josep Ferrer. Bé perquè els frares no restaren contents amb el nou dormitori, bé perquè resultà insuficient, en contractaren un altre, l'any 1653, amb el mestre Felip Drago. Havia d'estar ubicat sobre el refectori i costaria 1.200 lliures⁴⁴.

Les obres engegades al convent, però, eren considerables i no totes es podien adjudicar als mestres Matxí i Ferrer. A partir del 1593 es treballava en la infermeria, en la construcció de cel·les al noviciat i en l'acabament de detalls del claustre nou. Entre 1614 i 1617, quan n'era prior fra Miquel Llor, es fabricà una porteria nova, el portal del *Domine quo vadis*, el «symbolo» del refectori i la reixa gran del dormitori⁴⁵. Una determinació del capítol, de l'any 1616, fa constar que «si se donaria per a fer la porteria a fr. Jusep, a més de las 200 lliures, la fusta y desferra de la obra vella y si preu per preu se donaria a m. Mercader y si daria fr. Jusep fermans y digueren que sí, que se fes la obra segons la traça y tava que sels llegí»⁴⁶. Malauradament no consta l'autor de la traça; potser era el fra Josep esmentat en la reunió —encara que més aviat sembla l'administrador— o Magí Mercader, el mestre al qual se li vol encarregar la construcció. Les obres de la porteria afectaren el noviciat, que «se avia

Figura 5. Sant Agustí Vell de Barcelona: imposta amb històries de sant Agustí.

Figura 6. Sant Agustí Vell de Barcelona: imposta cincinentista amb escena de la passió.

41. MASSOT, p. 94. Agustí Arbell era fill d'Antoni Arbell, mestre de cases, i de Joana. Professà com a agustí a Barcelona el 27 de juny de 1574; quatre anys més tard era lector de teologia; l'any 1600 es doctorà en teologia per la Universitat de Barcelona; entre 1595 i 1599 fou prior del convent de Lleida; entre 1605 i 1608 fou prior del convent de Barcelona; l'any 1608 fou elegit definidor de Barcelona; va morir l'any 1626.

42. ACA, Monacals (Hisenda), n. 635, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de comptes 1618-1635.

43. ACA, Monacals (Hisenda), n. 655, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses 1620-1640.

44. AHPB, Rafael Joan Cellarés, llibre 1er. de concòrdies, 1636-1657, llig. 25; 1653, 25 abril; f. 208

45. J. MASSOT, p. 93.

46. ACA, Monacals (Hisenda), vol. 549, Agustins, Sant Agustí de Barcelona, Llibre de determinacions (1595-1672).

47. ACA, Monacals (Hisenda), n. 635, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses 1618-1635, foli 169.

48. M. CARBONELL, 1989, vol. I, p. 152-153.

49. ACA, Monacals (Hisenda), n. 635, Agustins, convent de Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses 1618-35, folis 208-209. El cronista comet un petit error, ja que el pintor Marc Antoni no era italià, sinó francès. Almenys

així consta en l'acta del seu matrimoni. Vegeu: AHPB, Antic Terra, llibre cap. matrim. 1612-1624, llig. 9; 1614, 20 octubre: «Capítols matrimonials de Glaudi March Antoni, pintor natural de la ciutat de París, del regne de França, fill de Claudi March Antoni, candeler de cera de París, i de Magdalena, amb Paula Martina, vídua de Guillem Martí, pagès de Sant Quintí de Mediona». La notícia és recollida per J. R. TRIADÓ, *L'època del Barroc*, s. XVII-XVIII, Història de l'Art Català, V, Barcelona, 1984, p. 48. L'autor també recorda, seguint Ràfols, que el pintor treballà en diversos retaules per a la parroquial de Sant Quintí de Mediona i en el daurat del retaule major de Sant Martí de Teià (juntament amb Lluís Gaudín).

Figura 7.
Sant Agustí Vell de Barcelona: capitell siscentista amb mascaró.

50. ACA, Monacals (proc. Hisenda), vol. 655, Agustins, Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses 1620-1642.

51. Per a més notícies sobre els arquitectes de la família Santacana, vegeu M. CARBONELL, 1989, vol. I, p. 140-145.

52. J. MASSOT, p. 108.

53. AHPB, Miquel Mora, plec escriptures soltes, 1625-1669, llig. 20; 1634, 4 maig. En la concòrdia Pere Pau Ferrer es compromet a

cobrir una part del pis alt del claustre nou de la mateixa manera que ja s'havia cobert una altra ala; assentar bases, columnes i capitells d'aquesta mateixa zona i fer els arcs ben proporcionats; aixecar la paret superior fins a la teulada; etc. A més s'havien de construir deu cel·les a cada banda del corredor principal del dormitori; en cada cel·la «a de compartir una saleta, alcova y estudi, com estan las de dit dormidor nou o altrament com convindra»; cadascuna de les estances s'havia de cobrir amb

volta, «las quals voltas an de ser ab sa corniseta que rodia tots los aposentos al llivell que comensara la volta». A més «lo corredor principal sea de cobrir ab una volta de cotxo pastera o lluneta a coneguda del mestre ab sa cornisa per tot lo rodador al llivell que comensara la volta».

54. ACA, Monacals (Hisenda), n. 635, Agustins, Sant Agustí de Barcelona, Llibre de despeses 1618-1635, foli 136. La nota està datada el 9 de desembre del 1635.

cruxido», per la qual cosa es demanà la visura de dos mestres de cases.

Igualment hi treballava, de manera independent, mestre Macià Cosí: «Martes a 27 de março [1619] començo Joan Vinyes manobre a abrir las puertas de la pared del Cap^o que llaman de S. Juan que oy son confesionarios, los quales los hizo mre. Macia Cusi architecto, a destajo y precio hecho con los obreros aunque el convento puso todo el ladrillo de todos los tabiques en los quales entraron 5.735 ladrillos, y tambien puso el convento la cal y arena se huvo menester en toda aquella obra»⁴⁷. Aquest mestre Cosí mantenia relacions professionals, i potser familiars, amb els Ferrer. S'examinà de mestre de cases l'any 1599 i fou diverses vegades prohoms de la confraria de mestres de cases de Barcelona. Abans de treballar a Sant Agustí ho havia fet al convent dels mínims de Barcelona⁴⁸. Com es pot suposar, algunes feines eren de caire ornamental. El 14 d'agost del 1618, per exemple, «un pintor italiano llamado Marco Antonio pinto la imagen de la Piedad encima de la puerta nueva del patio del cipres con los dos collaterales sanctos que son el P. S. Augustin y S. Nicolas de Tolentino y por la parte de adentro encima de la misma puerta una tarja descudo con un coraçon saltas y capello de obispo»⁴⁹.

No trobem més obres al convent fins al trienni 1633-1636, regit per fra Tomàs Julià, excepte feines molt menors als dormitoris i altres estances, entre 1620 i 1624⁵⁰. A partir del 1627 el mestre d'obres oficial del convent era Joan Santacana, el qual treballava a la cel·la prioral pel febrer del 1633⁵¹. Per aquest temps es construí també un passadís des del *de profundis* fins a la porteria de les cel·les del dormitori més alt —hem de pensar que estaria situat en un segon pis—. Entre 1634 i 1642, època del prior fra Miquel Alosi, s'acabaren les cel·les d'aquest mateix dormitori, es fabricaren tres balcons i una barana de ferro per a una escala, es començà des dels fonaments una nova obra, «donde ahora [1699] es noviciado y boticaria», i es cobreix «el angulo del claustro mayor de arriba desde la escalera de la sacristia hasta el coro»⁵². D'aquesta última labor s'ha conservat el contracte amb el mestre de cases Pere Pau Ferrer, datat a 4 de desembre de 1636⁵³. Les cel·les del dormitori més alt també són obra del mateix arquitecte: «Pere Pau Ferrer mestre de cases ha firmat apocha al P. prior y convent de 150 ll. que son a cumpliment de las 500 ll. del preu fet de fer las celdas del dormidor mes alt que li dona a fer lo P. Mre. fra Augusti Ossori rector provincial, el qual li havia ja donadas las 350 ll. y restavan estas 150 ll. las quales se son pagades de las 1.000 ll. que dona lo dit Mre. Ossori per a las obras y lo convent»⁵⁴. La barana de l'escala i els balcons de ferro foren contractats pel ferrer Andreu Massalta; se li pagaven 40 ll. el 24 de maig del 1635. Algunes tasques menors, com renovar i adobar

parets, les realitzà mestre Cosí el mes de juliol del mateix any⁵⁵.

El convent anava perfeccionant-se molt lentament, de manera que les obres encara duraren tot el segle XVII. El 4 de desembre del 1647 s'establí un contracte entre el prior i el fuster Rafael Guillem «sobre la fusta que sera necessaria per a cobrir y perfeccionar lo noviciat y enfermaria que lo convent obra de present segons la trassa feta axí per mestres de cases com de mestres fusters». La fusta i mà d'obra costarien 900 lliures. Els testimonis del contracte eren el fuster Jeroni Cortés i el mestre de cases Felip Drago, el mateix que sis anys després contractaria el dormitor sobre el refetor⁵⁶. Però sembla que el director de les obres era el mestre Macià Cosí. Almenys la traça del nou noviciat era d'ell, com s'infereix d'una acta capitular de setembre del 1645. Dos mesos més tard, a causa de la mort de Cosí, es traspassà l'obra al mestre Benet Rossell, mantenint la traça antiga.

En el trienni 1657-1660 s'aixecaren les parets del dormitori sobre el refetor i es cobrí tot el dormitori fet pel mestre Drago. Entre 1666 i 1669 es feien les cel·les sobre el refetori, la llibreria nova,

una sepultura per als religiosos al costat de l'Evangeli de l'església i una cel·la al claustre del refetori o claustre nou —després cel·la prioral—. Durant el trienni següent s'aixecà l'escala que anava del claustre —s'entén el claustre alt— a la sagristia. El prior següent, fra Francesc Vendrell, va fer la capella de Sant Antoni de Pàdua al claustre —però no sabem a quin dels dos—. El prior fra Josep Massot (primer priorat, 1678-1681) féu executar els prestatges de la llibreria a fra Joan Panyo, aragonès, «grande carpintero y escultor». El seu successor, fra Guillem Gonyalons, començà l'obra del noviciat nou, el paviment i les cel·les del «primer quarto», i les reixes de les finestres de les cel·les del dormitori —suposem que del dormitori construït pel mestre Drago—. Quan es va acabar el segle es completà, també, el convent. Des del 1687 es construïa l'apotecaria i es cobrien, finalment, els últims dos costats del claustre nou, a llevant i a migjorn, «con sus columnas y chapiteles»⁵⁷. A partir d'aquest moment, un cop completat el convent, es tornaria a pensar en l'església, reconstruïda a partir del 1693. Però, com ja hem dit, no s'ha conservat pràcticament res de l'edifici⁵⁸.

55. *Ibidem*, f. 135.

56. AHPB, Rafael Joan Cellarés, llibre 1er. concordies, 1636-57, llig. 25, foli 178.

57. J. MASSOT, p. 110-125.

58. *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històrico-Artístic de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1987, p. 136, fitxa 225.